

“ค่าของคน” และ “บทปรับ” ในกฎหมายตราสามดวง*

ศิริพร ดาบเพชร[▲]

ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน เป็นคำกล่าวที่คุ้นหูกันมานานแล้ว และดูจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แม้ว่าในความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ใช้ตัดสินค่าของคน นอกเหนือจากผลงาน เมื่อกล่าวถึงค่าของคนในบริบทปัจจุบันดูจะมีความหมายในทางนามธรรม แต่ถ้ากล่าวถึงค่าของคนในบริบทของสังคมไทยสมัยอยุธยา ก็มีความหมายในทางรูปธรรม เพราะในสมัยอยุธยากฎหมายได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าแต่ละคนมีค่าตัวที่บาท ก็ตำลึง ค่าตัวที่กฎหมายกำหนดไว้นี้เพื่อประโยชน์ในการคิดค่าปรับเมื่อมีการล่วงละเมิดเกิดขึ้น ค่าตัวของคนและบทปรับที่กฎหมายสมัยอยุธยากำหนดไว้นี้อยู่ในพระอัยการที่ชื่อว่า “พระอัยการพรมศักดิ์” ซึ่งเป็นพระอัยการหนึ่งในประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ หรือที่เรียกกันว่า กฎหมายตราสามดวง

บทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอให้เห็นว่าค่าของคนที่กฎหมายสมัยอยุธยากำหนดขึ้นและใช้ต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น กำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์อะไร มีเกณฑ์ใดที่ใช้ในการกำหนดค่าตัวของคนและคิดบทปรับ ตลอดจนกฎหมายเกี่ยวกับการละเมิดของไทยสมัยอยุธยากับเพื่อนบ้าน และการปฏิรูปกฎหมายจนมาเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งในปัจจุบัน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “พระอัยการพรมศักดิ์ “ค่าของคน” และบทปรับเมื่อกระทำความผิด” ของผู้เขียน ที่เสนอต่อโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

[▲] อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขอขอบพระคุณ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร หัวหน้าโครงการฯ และที่ปรึกษาทุกท่านโดยเฉพาะ รศ.วุฒิชัย มูลศิลป์ สำหรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

๑. ความสำคัญของเอกสาร “พระอัยการพรมศักดิ์”

สังคมไทยในปัจจุบันประชาชนไทยทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานและมีความเท่าเทียมกันดังที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ แต่สังคมไทยในอดีต สังคมไทยเป็นสังคมที่มีชนชั้น คนในสังคมไม่มีความเท่าเทียมกัน เพราะถูกแบ่งด้วยระบบศักดินาและมีกฎหมายที่กำหนดค่าตัวของคนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปัจจุบันหากใครถูกตีค่าว่ามีค่าตัวเท่าไรคงจะไม่พอใจเพราะหาว่าไปดูถูก แต่ “ค่าของคน” ที่กำหนดไว้ในกฎหมายสมัยอยุธยา นั้นไม่ได้หมายถึงการตีราคาของคนในทางไม่ดี แต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์บางประการ กฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับค่าตัวของคนก็คือ “พระอัยการพรมศักดิ์” หรือ “กรมศักดิ์” พระอัยการนี้ประกอบด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ส่วนที่ว่าด้วยการกำหนด “พิกัดค่าคน” หรือการกำหนดค่าตัวของคน และส่วนที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์การคิดค่าปรับใหม่หรือเกณฑ์ละเมิดเมื่อกระทำความผิด

ที่มาของพระอัยการพรมศักดิ์

ตามโครงสร้างของ “พระธรรมนูญ” ซึ่งเป็นนิติปรัชญาหรือหลักแห่งกฎหมายจัดพระอัยการพรมศักดิ์อยู่ในส่วนของมูลคดีและผู้พิพากษาและตุลาการ ๑๐ ประการ^๑ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความที่ผู้พิพากษาและตุลาการต้องศึกษาให้แม่นยำชำนาญ เพราะต้องใช้เป็นหลักในการตัดสินคดีความเพื่อให้เกิดความถูกต้องยุติธรรม พระอัยการพรมศักดิ์เป็นกฎหมายที่มาจากมูลคดีและผู้พิพากษาและตุลาการประการที่ ๙ ลักษณะกรมศักดิ์ (พรมทณฑ์) ตามพระธรรมนูญ และมาจากมูลคดีวิวาทประการที่ ๒๓ ลักษณะเกษียณอายุ (ค่าคน) มารวมอยู่ในฉบับเดียวกันเพื่อรวมหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหาย การกำหนดโทษและวางโทษแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีต่างๆ ไว้ที่เดียวกัน และตั้งชื่อหมวดว่า “พรมศักดิ์” ทั้งนี้อำนาจในการ

^๑มูลคดีและผู้พิพากษาและตุลาการ ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑. ลักษณะอินทภาษ ๒. ลักษณะพระธรรมนูญ ๓. ลักษณะพยาน ๔. ลักษณะตัดพยาน ๕. ลักษณะแก้ต่างว่าต่าง ๖. ลักษณะตัดสำนวน ๗. ลักษณะรับฟ้อง ๘. ลักษณะประวิงความ ๙. ลักษณะพรมศักดิ์ (พรมทณฑ์) ๑๐. ลักษณะตัดฟ้อง **ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๑. หน้า ๒๐ - ๒๕.**

กำหนดค่าเสียหาย การกำหนดโทษและวางโทษเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์และอาจเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมได้เสมอ^๒

สำหรับที่มาของชื่อพระอัยการพรมศักดิ์นั้น มีข้อวิเคราะห์อยู่ ๓ ประเด็น คือ เป็นชื่อที่ใช้ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ เป็นชื่อที่เรียกเพิ่มเติมในภายหลัง และเป็นชื่อที่เรียกตามวิธีการที่ใช้ศักดิ์นาของบุคคลในการกำหนดโทษ

ในประเด็นแรกที่วิเคราะห์ว่าเป็นการเรียกชื่อตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ เพราะคำว่า พรหมทัณฑ์ หมายถึง ไม้ลงโทษของพระพรหมซึ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถสาปให้มีอันเป็นไป ซึ่งความหมายโดยบริบทก็คือ พรหมเป็นเทพดาที่กำหนดและลงโทษ^๓ จึงเป็นไปได้ว่าการใช้คำว่า พรมศักดิ์, พรหมทัณฑ์ และการอ้างถึงพระมโนสารจารย์ซึ่งตามความเชื่อถือว่าเป็นผู้นำคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จากกำแพงจักรวาลมาเผยแพร่และเป็นผู้กำหนดบทปรับหรือพรมศักดิ์นั้น อาจเป็นการใช้เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่กฎหมาย ทั้งนี้ตาม “ธรรมสัจถัม” ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางกฎหมายของมอญที่รับมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียนั้น กล่าวว่ามี มนุ หรือ พระมโนสาร เป็นบุตรของพระพรหมเทวฤๅษี ต่อมาพระมโนสารได้ลาเพศจากฤๅษีมารับใช้พระเจ้ามหาสมมติราช ได้รับหน้าที่วินิจฉัยคดี ครั้งหนึ่งพระมโนสารวินิจฉัยคดีผิดพลาด จึงถูกลาไปบวชเป็นฤๅษีเช่นเดิมจนบรรลุฌานสมาบัติ ด้วยความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายและปรารถนาจะให้พระเจ้าสมมติราชตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม พระมโนสารฤๅษีจึงหาไปกำแพงจักรวาลนำคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่จารึกไว้เป็นภาษาบาลีบนกำแพงจักรวาลมาแต่งเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ถวายแด่พระเจ้ามหาสมมติราช เพื่อใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยตัดสินอรรถคดีต่างๆ^๔ เมื่อไทยรับธรรมสัจถัมจากมอญจึงได้รับความเชื่อเรื่องพรหมและพระมโนสารฤๅษีนี้ด้วย

^๒ กฤษฎา บุญยสมิต. (๒๕๔๗). **กฎหมายตราสามดวง : การพิจารณาใหม่**. ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ ๒ ในโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). หน้า ๕๙

^๓ ศศิกานต์ คงศักดิ์. (๒๕๔๖). “หลักอินทภาษ” **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : แฉกส่องสังคมไทย”** วันที่ ๗ - ๘ มีนาคม ๒๕๔๖ โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” (ก.ย. ๒๕๔๕ - ส.ค. ๒๕๔๘) ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

^๔ ดูเพิ่มเติมใน ชาญณรงค์ บุญหนุน. (๒๕๔๖). “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ : ที่มาและหลักการพื้นฐานของวัฒนธรรมกฎหมายไทย” **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : แฉกส่อง**

ประเด็นที่สองที่วิเคราะห์ว่าอาจเป็นการเรียกเพิ่มเติมขึ้นมาภายหลัง เพราะคำแปลภาษาบาลีที่ปรากฏอยู่ใน “พระธรรมสาทร” ส่วนที่ว่าด้วย “พรมศักดิ์” กับในพระอัยการพรมศักดิ์ มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คำแปลภาษาบาลีในพระธรรมสาทร ใช้ว่า “กิตติดี อันอาจารย์กล่าว ทนุโทนาม อิติ ชื่อว่าลักษณะทัณท์”^๕ แต่ในพระอัยการพรมศักดิ์แปลว่า “กิตติดี อันพระมโนสาราจารย์กล่าว ทนุโทนาม ชื่อว่าพรมทัณท์คือกรมศักดิ์บทปรับ”^๖ จะเห็นได้ว่าในพระธรรมสาทร “ทนุโท” แปลว่า ลักษณะทัณท์ เท่านั้น แต่คำแปลภาษาบาลีในพระอัยการพรมศักดิ์ได้กล่าวถึงพระมโนสาราจารย์และคำว่าพรมทัณท์เพิ่มขึ้นมาด้วย ซึ่งในภาษาบาลีไม่มี

ส่วนประเด็นสุดท้ายที่เรียกว่า พรมศักดิ์ หรือ กรมศักดิ์ อาจเป็นด้วยการที่อาศัยศักดิ์ของบุคคลเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดโทษ^๗ เช่น ถ้าผู้ละเมิดหรือผู้ถูกละเมิดมีศักดิ์นา ๔๐๐ หรือสูงกว่า ๔๐๐ ไร่ การคำนวณเบี้ยปรับใหม่ถือเอาศักดิ์นาของผู้ที่สูงกว่าเป็นเกณฑ์^๘ ถ้าผู้ถูกทำร้ายถึงตายมีศักดิ์นาต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ ผู้ละเมิดนอกจากถูกลงโทษทางกายและต้องเสียสินไหมแล้ว ยังต้องถูกปรับใหม่เพิ่มเพื่อเป็นส่วนช่วยค่าใช้จ่ายในการทำศพ เรียกว่า ไหมปลุกตัว^๙ และในพระอัยการพรมศักดิ์ มาตรา ๙ และ ๑๐ กล่าวถึงค่าตัวของไพร่หลวงที่สักหมายหมู่กรมไว้ เป็นค่าตัวที่กำหนดขึ้นเป็นอัตราพิเศษสูงกว่าค่าตัวปกติของบุคคล ไม่เปลี่ยนไปตามอายุของบุคคลแต่จะคงอัตรานี้เมื่อประจำการเป็นไพร่หลวงอยู่^{๑๐}

สังคมไทย วันที่ ๗-๘ มีนาคม ๒๕๔๖ โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโสของ สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง: ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

^๕ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๒๕

^๖แหล่งเดิม. หน้า ๑๖๙.

^๗ศศิกานต์ คงศักดิ์. เล่มเดิม.

^๘ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๒๗๑.

^๙ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. หน้า ๑๒๕. และ ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๒๗๗, ๒๘๑, ๓๒๖

^{๑๐}ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๑๒๔. และ ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๖๘.

อายุของเอกสาร

ศักราชที่ระบุถึงการออกพระอัยการพรมศักดิ์นั้น ในพระอัยการระบุไว้ว่า คือ “จุลศักราช ๙๕๕ ศกกุฎกุฎสังวัจระเชษฐุมาศกาลปักชเอกาทศมิตติถียังพุทธวาระกาลบริเขตกำหนด”^{๑๑} ตรงกับ ปีระกา เดือน ๗ แรม ๑๑ ค่ำ วันพุธ พ.ศ. ๒๑๓๖ สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า จุลศักราช ๙๕๕ ที่ระบุไว้ในพระอัยการพรมศักดิ์ไม่น่าจะถูกต้อง เพราะ จ.ศ. ๙๕๕ ไม่ตรงกับปีระกา ศักราชที่ตรงกับปีระกา คือ จ.ศ.๙๓๕ และ จ.ศ.๙๕๕ ซึ่ง จ.ศ.๙๓๕ หรือ พ.ศ. ๒๑๑๖ น่าจะเป็นปีที่ถูกต้อง และตรงกับวันทางสุริยคติที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๑๑๖ และตรงกับสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช (พ.ศ. ๒๑๑๒ – ๒๑๓๓) โดยให้ความเห็นว่าเพราะพระนามของกษัตริย์ที่ปรากฏโดยทั่วไปจะใช้ “บรมจักรพรรดิ” แต่ในพระอัยการใช้ว่า “จุลจักรพรรดิ” ซึ่งอาจเพราะตอนนั้นกรุงศรีอยุธยาตกเป็นของพม่า หรืออาจเป็นเรื่องของการใช้ภาษาในการเขียนให้สอดคล้องกันก็ได้^{๑๒} อย่างไรก็ตาม ในตอนต้นของพระอัยการมีข้อความที่ระบุไว้ว่า “...จึงมีพระราชโองการมาณพระบันฑูลสุรัสสีหนาท ดำหรัตสังแก่มหาราชครูพระราชครูบโรหิตาพฤตมาจารย์ให้แต่งพระราชกฤษฎีกาพิกัต์ค่าคนไว้ดั่งนี้...แลลงดินใหม่ก็ดี ตามโทษหนัก โทษเบา นั้นตามค่าคนดั่งนี้ ถ้าแลมิได้ตายให้ใหม่ตามพระอัยการเดิม...”^{๑๓} จากข้อความที่ว่า “...ให้ใหม่ตามพระอัยการเดิม” นี้ แสดงให้เห็นว่ามีกฎหมายเกี่ยวกับบทปรับในการลงโทษผู้กระทำผิดอยู่ก่อนแล้ว แต่ได้มีการปรับปรุงขึ้นใหม่ใน จ.ศ. ๙๓๕ วันเดือนปีที่มีปรากฏอยู่ในพระอัยการพรมศักดิ์อีกช่วงเวลาหนึ่ง คือ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ ปีจอ^{๑๔} ตรงกับวันทางสุริยคติคือวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ พฤษภาคม จ.ศ. ๑๑๑๖ หรือ พ.ศ. ๒๒๙๗ สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นการออกพระราชบัญญัติเรื่องอัตราค่าปรับละเมิดตั้งแต่นา ๑๕๐ ลงมา โดยยกเลิกพระราชกำหนดเดิมที่ให้ปรับตามเบี้ยพรมศักดิ์ แต่ให้ปรับตามอัตราที่ออกใหม่ในวันเดือนปีที่กล่าวถึงข้างต้นนี้* จากช่วงเวลาทั้งสองช่วงและสาระของกฎหมายที่ระบุอยู่ในพระอัยการพรมศักดิ์นี้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข ตลอดจนเพิ่มเติมขึ้นในเวลาต่อมา

^{๑๑} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๖๑.

^{๑๒} รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวงฯ ครั้งที่ ๘/๒๕๔๗ วันศุกร์ที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗

^{๑๓} แหล่งเดิม. หน้า ๑๖๓.

^{๑๔} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๔.

*

ตรงกับพระราชกำหนดเก่าข้อ ๖๔ เรื่องอัตราปรับละเมิดแต่นา ๑๕๐ ลงมา (ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๓. (๒๕๒๙). หน้า ๓๐๖ - ๓๐๗.

๒. สารในพระอัยการพรมศักดิ์

พระอัยการพรมศักดิ์ประกอบด้วยบทบัญญัติ ๒ ส่วน คือ การกำหนดค่าตัวของคน และบทปรับหรือการคิดค่าสินไหมในกรณีละเมิดต่างๆ

๒.๑ การกำหนดค่าตัวของคน

ในสมัยอยุธยาผู้คนมีความสำคัญต่อบ้านเมือง เพราะเป็นทั้งแรงงานในการผลิตและเป็นการค้าในยามสงคราม คนทุกคนจึงมีค่า มีความสำคัญ กฎหมายกำหนดให้คนทุกคนมีค่าตัวมาตั้งแต่เกิดและค่าตัวจะแตกต่างกันไปตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด อัตราค่าตัวของคนที่บัญญัติไว้ในพระอัยการพรมศักดิ์จะใช้สำหรับเป็นฐานหรือเกณฑ์ในการคิดค่าสินไหมเมื่อคนผู้นั้นถูกละเมิด การกำหนดค่าตัวของคนตามที่ปรากฏในพระอัยการพรมศักดิ์จำแนกตามเกณฑ์ต่างๆ ได้ดังนี้

๑. การกำหนดค่าตัวตามเพศและอายุ

การกำหนดค่าตัวทั้งชายและหญิงในพระอัยการพรมศักดิ์ เริ่มตั้งแต่อายุ ๑ เดือน ถึง ๑๐๐ ปี ค่าตัวจะเปลี่ยนไปตามอายุของคน ในช่วงอายุเดียวกันชายมีค่าตัวมากกว่าหญิง เช่น ชายอายุ ๑ - ๒ ปี มีค่าตัว ๔ ตำลึง หญิงอายุ ๑ - ๒ ปี มีค่าตัว ๓ ตำลึง ชายอายุ ๓ - ๔ ปี มีค่าตัว ๕ ตำลึง หญิงอายุ ๓ - ๔ ปี มีค่าตัว ๔ ตำลึง ชายอายุ ๑๖ - ๒๐ ปี มีค่าตัว ๑๒ ตำลึง หญิงอายุ ๑๖ - ๒๐ ปี มีค่าตัว ๑๐ ตำลึง ชายอายุ ๕๖ - ๖๐ ปี มีค่าตัว ๘ ตำลึง หญิงอายุ ๕๖ - ๖๐ ปี มีค่าตัว ๖ ตำลึง ค่าตัวจะเพิ่มสูงสุดจนถึงช่วงอายุหนึ่งคือในวัยฉกรรจ์หรือวัยทำงาน โดยชายมีค่าตัวสูงสุดระหว่างอายุ ๒๖ - ๔๐ ปี มีค่าตัว ๑๔ ตำลึง หญิงมีค่าตัวสูงสุดระหว่างอายุ ๒๑ - ๓๐ ปี มีค่าตัว ๑๒ ตำลึง และค่าตัวจะลดลงเมื่อเข้าสู่วัยชรา เช่น ชายอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีค่าตัว ๑๒ ตำลึง ชายอายุ ๖๑ - ๖๕ ปี มีค่าตัว ๖ ตำลึง อายุ ๖๖ - ๗๐ ปี มีค่าตัว ๔ ตำลึง อายุ ๗๑ - ๑๐๐ ปี มีค่าตัว ๑ ตำลึง หญิงอายุ ๓๑ - ๓๕ มีค่าตัว ๑๑ ตำลึง อายุ ๓๖ - ๔๐ ปี มีค่าตัว ๑๐ ตำลึง อายุ ๖๑ - ๖๕ ปี มีค่าตัว ๔ ตำลึง อายุ ๖๖ - ๗๐ ปี มีค่าตัว ๓ ตำลึง อายุ ๗๑ - ๑๐๐ ปี มีค่าตัว ๓ บาท^{๑๕}

สำหรับค่าตัวของทารกในครรภ์มารดานั้นพระอัยการพรมศักดิ์ไม่ได้กล่าวถึง แต่ในพระอัยการลักษณะวิวาทที่ต่างกันและพระอัยการเบ็ดเสร็จ ได้กล่าวถึงค่าตัวของทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาไว้ด้วย โดยระบุว่าทารกในครรภ์มีค่าตัวครึ่งหนึ่งของค่าตัวมารดา ดังบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะวิวาทที่ต่างกัน ว่า "...คนทั้งหลายมีครรภ์ก็ดี สัตว์ของเลี้ยงมีครรภ์ก็ดี มีผู้ตีฟันแทงให้ตายใช้

^{๑๕} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๖๓ - ๑๖๖.

ท่านให้พิกัดค่าแม่มั่นเท่าใด ใช้ค่าลูกในท้องกึ่งค่าแม่มั่นด้วย”^{๑๖} หรือในพระอัยการเบ็ดเสร็จว่า “... ผู้ใดให้ยาแก่ท่านกินลูกในท้องตาย ให้เอาค่าตัวแม่มั่นกึ่งหนึ่งตั้งใหม่ทิวีคุณเป็น กิ่ง แล้วให้ทวน ๖๐ ทีเอาขึ้นขาหย่างประจารแล้วจำไว้ณคูก ถ้าตายทั้งแม่ทั้งลูก ให้มันตายตกไปตามกัน”^{๑๗}

๒. การกำหนดค่าตัวคนตามความสมบูรณ์ของร่างกาย

ผู้ที่มีร่างกายปกติจะมีค่าตัวมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ ส่วนผู้พิการ ผู้มีโรคภัยไข้เจ็บทำให้ไม่แข็งแรง ค่าตัวจะลดลงตามส่วน เช่น ถ้าหูหนวก ตาพิการ ๑ ข้าง ค่าตัวลดลง ๑ ใน ๖ มือ เท้า พิการ ๑ ข้าง ค่าตัวลดลง ๑ ใน ๔ ตาบอดทั้ง ๒ ข้าง ค่าตัวลดลง ๒ ใน ๓ เท้าพิการ ๒ ข้าง ค่าตัวลดลงครึ่งหนึ่ง สำหรับผู้ที่มีโรคภัยไข้เจ็บ ที่จะรักษาให้หายได้ในเร็ววันลดค่าตัวลง ๑ ใน ๗ ถ้ามีโรคภัยไข้เจ็บที่ต้องใช้เวลานานในการรักษาลดค่าตัวลง ๑ ใน ๕ ถ้าเป็นโรคที่รักษาไม่หายลดค่าตัวลงครึ่งหนึ่ง^{๑๘} เช่น นาย ก. อายุ ๓๐ ปี ค่าตัวปกติเท่ากับ ๑๔ ตำลึง แต่ถ้านาย ก. เท้าพิการ ๒ ข้าง ค่าตัวของนาย ก. จะลดลงครึ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นค่าตัวของนาย ก. เท่ากับ ๗ ตำลึง เป็นต้น

๓. การกำหนดค่าตัวของไพร่หลวงที่มีรอยสัก

ไพร่มีความสำคัญในสังคมไทยสมัยโบราณมาก กฎหมายกำหนดไว้ว่าไพร่ทุกคนต้องขึ้นสังกัดกับกรมกองหรือมูลนาย ถ้าขึ้นสังกัดกับหลวงเรียกว่า ไพร่หลวง คือเป็นไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับกรมกองต่างๆ เพื่อใช้งานราชการ ถ้าขึ้นสังกัดกับมูลนาย เรียกว่า ไพร่สม ไพร่ที่ขึ้นสังกัดแล้วจะมีรอยสักเพื่อแสดงหมู่กรมที่ตนสังกัด^{๑๙} พระอัยการพรมศักดิ์ได้กำหนดถึงอัตราค่าตัวของไพร่หลวงที่สักหมายหมู่กรมไว้ ค่าตัวของไพร่หลวงนี้เป็นอัตราที่ตั้งขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีค่าตัวสูงกว่าค่าตัวปกติของบุคคลและค่าตัวจะไม่เปลี่ยนไปตามอายุของบุคคลนั้นๆ แต่จะคงที่อยู่

^{๑๖} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๒๗๗.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๖๕.

^{๑๘} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๖๗.

^{๑๙} เรื่องเกี่ยวกับไพร่ในสังคมไทยโปรดดูเพิ่มเติมใน วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๖). “จากไพร่ฟ้าสู่สามัญชน” วารสารประวัติศาสตร์. หน้า ๑ - ๓๒. และ ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. (๒๕๒๖). ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓.

ตลอดเวลาที่ไพร่หลวงนั้นประจำการอยู่^{๒๐} ไพร่หลวงที่สังกัดต่างหมู่ต่างกรมกันจะมีค่าตัวไม่เท่ากัน ทั้งนี้จะพิจารณาจากรอยสักที่แสดงหมู่กรมของไพร่หลวงนั้น เช่น

"ถ้าสักคอกลายแขนทั้งสองข้าง สักดาบสักลำตาลในแขนขาทั้งสองข้างค่าซ้ง ๖ ตำลึง ถ้าสักคอกลายแขนลายสองข้าง แลสักลำตาลสักดาบในแขนขาข้างเดียวค่าซ้ง ๕ ตำลึง ถ้าสักคอกลายแขนลายสองข้างแลสักลำตาลมิได้สักดาบในแขนขาข้างเดียวค่าซ้ง ๔ ตำลึง ถ้าแลสักคอกลายแขนลายสองข้างแลมิได้สักลำตาลค่าซ้ง ๒ ตำลึง (ถ้าสักคอกลายแขนลายข้างเดียวค่าซ้งหนึ่ง) ถ้าสักแต่แขนลายข้างเดียวก็ตีสักแต่คอกลายก็ตีค่า ๑๘ ตำลึง ถ้าสักแต่หมู่ไว้ค่า ๑๖ ตำลึง ถ้ามิได้สักหมายหมู่แต่เป็นไพร่หลวงเอาเสมอไพร่รพาค่า ๑๔ ตำลึง"^{๒๑}

จากข้อกำหนดนี้ค่าตัวสูงสุดของไพร่หลวง คือ ๑ ซ้ง ๖ ตำลึง ได้แก่ ไพร่หลวงที่สักคอก สักแขนสองข้างและที่ขาทั้งสองข้าง และถ้าเป็นไพร่หลวงที่ไม่ได้สักหมายหมู่ไว้มีค่าตัวเท่าไพร่ชายในช่วงที่มีค่าตัวสูงสุด คือ ๑๔ ตำลึง

๒. ๒ บทปรับหรือการคิดค่าสินไหม

บทบัญญัติของกฎหมายสมัยอยุธยาแสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของคนในสังคม และกำหนดบทลงโทษเมื่อเกิดการละเมิดขึ้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง การลงโทษผู้กระทำผิดมีทั้งการลงโทษโดยการปรับเงิน และการลงโทษทางร่างกาย ซึ่งการลงโทษจะหนักเบาเพียงใดขึ้นอยู่กับความผิดที่ก่อ สำหรับพระอัยการพรมศักดิ์เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงบทลงโทษโดยการปรับเงินคนที่ทำผิดหรือผู้ละเมิด โดยบัญญัติถึงวิธีการคิดค่าปรับเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด โดยการคิดค่าปรับจะพิจารณาจากเงื่อนไขต่างๆ ประกอบ เช่น ค่าตัวของคนในแต่ละช่วงอายุ ลักษณะของการละเมิด และสถานภาพทางสังคมหรือศักดิ์นาของทั้งสองฝ่าย

การที่พระอัยการพรมศักดิ์มีความเกี่ยวข้องกับการลงโทษผู้กระทำผิดฐานละเมิดผู้อื่น ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น ได้แก่ ความหมายของการละเมิด บทบัญญัติเกี่ยวกับการละเมิดในกฎหมายโบราณที่เป็น พื้นฐานของกฎหมายไทย คือ กฎหมายฮินดู มอญ รวมถึงกฎหมายพม่า เพื่อนำเสนอให้เห็นภาพรวมว่ากฎหมายสมัยโบราณมีหลักการในการพิจารณาหรือลงโทษอย่างไรบ้าง เช่น ระยะเวลาเป็นเรื่องของการแก้แค้นตอบแทน ต่อมารัฐเข้ามาบังคับให้ผู้ละเมิดชดใช้เงินให้แก่ผู้ถูกละเมิด และการกำหนด

^{๒๐}ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๑๒๔.

^{๒๑}ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ฯ เล่ม ๑. หน้า ๑๖๘.

บทลงโทษทางร่างกาย ตลอดจนลักษณะของการละเมิด โทษของการละเมิด และการไถ่โทษที่มีอยู่ในพระอัยการพรมศักดิ์

ความหมายของการละเมิดในกฎหมายเก่าและกฎหมายปัจจุบัน

ร. แลงการ์ด อธิบายว่าคำว่า ละเมิด ในกฎหมายเก่าหมายถึง การอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการฝ่าฝืนพระราชโองการ คือ ละเมิดพระราชอาญา จึงเป็นความผิดทางอาญา^{๒๒} ผู้กระทำความผิดมีโทษตามกฎหมายอาญาละเมิดของกฎหมายเก่า คือต้องจ่ายสินไหมให้แก่ทางการ และเงินที่จ่ายไปนั้นตกแก่ท้องพระคลังหลวง เปรียบกับปัจจุบันคือต้องเสียค่าปรับให้แก่รัฐซึ่งเป็นโทษทางอาญาชนิดหนึ่ง แต่ในกฎหมายปัจจุบัน ละเมิด จัดอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์^{๒๓} หมายถึง การอันไม่ชอบด้วยกฎหมายที่บุคคลผู้หนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอีกผู้หนึ่ง ทั้งแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นมูลให้หนี้ผูกพันผู้ก่อในการที่จะต้องชดใช้เงินจำนวนหนึ่งเรียกว่า สินไหมทดแทนให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้น^{๒๔}

^{๒๒}ในพระอัยการอาญาหลวงได้บัญญัติถึงลักษณะละเมิดประการต่างๆ ที่เป็นการละเมิดพระราชอาญา เช่น การกระทำนอกเหนือพระราชบัญญัติ ชัดพระราชโองการ ใช้เล่ห์เพทุบายยกยอกเงินทองสิ่งของจนเสียราชการ ช่มเหงราษฎรด้วยการจงจำเอาลูกเมียข้าคนท่านมาเป็นประโยชน์แก่ตน ช่วยเหลือปกป้องผู้มีคดี แปลงพระราชโองการ แปลงสารตรา ทำตัวเหนือบรรดาศักดิ์ เกียจคร้านงานราชการ กดขี่ช่มเหงราษฎร เป็นต้น. **ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒**. หน้า ๓๖๙.

^{๒๓}ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐ ระบุไว้ว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

^{๒๔}ในกฎหมายปัจจุบัน **กฎหมายอาญา** คือ กฎหมายที่กำหนดว่าการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิด และความผิดทางอาญาคือความผิดที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น ฐานฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ผิดอาญาแผ่นดิน เป็นต้น ต้องรับโทษทางอาญาเรียงตามความหนักเบาได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ของเอกชนโดยทั่วไป เช่น ความมีสภาพบุคคล ทรัพย์สิน นิติกรรม ครอบครัว และมรดก ถ้ามีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของกันและกันแล้วจะไม่กระทบกระเทือนถึงบุคคลส่วนใหญ่ สภาพบังคับทางแพ่งจึงเป็นเพียงการชดใช้ความเสียหายให้แก่กัน ได้แก่ การบังคับให้ชำระหนี้

บทบัญญัติเกี่ยวกับการละเมิดในกฎหมายโบราณ

นักประวัติศาสตร์กฎหมายสันนิษฐานว่าก่อนที่รัฐจะมีอำนาจใช้กฎหมายบังคับและลงโทษผู้กระทำผิดนั้น เดิมผู้ได้รับความเสียหายหรือผู้ถูกละเมิดมีสิทธิที่จะทำการตอบโต้ผู้ก่อความเสียหายให้กับตน คือเป็นการใช้สิทธิแก้แค้นหรือวิธีตาต่อตา ฟันต่อฟัน หรือผู้ถูกละเมิดอาจสละสิทธิแก้แค้นแล้วยอมรับเอาค่าเสียหายที่ผู้ละเมิดชดใช้ให้ตามแต่จะตกลงกันเฉพาะบุคคล ต่อมารัฐได้ใช้อำนาจบังคับไม่ให้มีการแก้แค้นตอบแทนกันเพราะทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม และกำหนดจำนวนเงินค่าทำขวัญที่ผู้เสียหายจะได้รับเมื่อถูกละเมิดและผู้ถูกละเมิดจะถูกบังคับให้ชำระรวมทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับความผิดต่างๆ เช่น ลักทรัพย์ ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย จนถึงโทษฐานกบฏ กฎหมายโบราณที่บัญญัติถึงกรณีละเมิดที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่

กฎหมายฮินดู กฎหมายฮินดูในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นฐานกฎหมายโบราณของไทย ไม่ปรากฏเรื่องสิทธิแก้แค้น รัฐเป็นฝ่ายเข้ามาจัดการเรื่องการละเมิดทุกชนิดรวมถึงการละเมิดของเอกชนด้วย ผู้ทำผิดกฎหมายต้องรับโทษทางอาญาและบางครั้งต้องมีโทษทางศาสนาด้วย ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหายเฉพาะที่เกิดกับตนเท่านั้นเช่นเดียวกับกฎหมายละเมิดในปัจจุบัน เช่น กรณีฆ่าคนตายโดยเจตนา ผู้ทำความผิดจะถูกลงโทษทางอาญาแต่ไม่มีข้อกำหนดว่าจะต้องชดใช้สินไหมให้แก่ญาติผู้ตาย หรือถ้าโทษที่ได้รับคือต้องชดใช้ค่าปรับ ค่าปรับนั้นต้องตกแก่รัฐทั้งหมด ส่วนกรณีลักทรัพย์ค่าปรับตกแก่รัฐ เจ้าของทรัพย์ได้แต่ทรัพย์ของตนคืนไปเท่านั้น

โทษส่วนใหญ่ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นการลงโทษทางกายซึ่งมีหลายชนิดและรุนแรง โทษปรับจะใช้กับความผิดเบาๆ และค่าปรับถือเป็นโทษทางอาญาเท่านั้นจะนำไปเป็นค่าทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายไม่ได้ การกำหนดจำนวนค่าปรับใช้หลักเกณฑ์เดียวกับกฎหมายไทย เช่น ค่าปรับเปลี่ยนแปลงไปตามศักดิ์หรือตระกูลของผู้เสียหายหรือผู้ละเมิด กรณีลักทรัพย์ค่าปรับเปลี่ยนแปลงไปตามมูลค่าของทรัพย์ที่ถูกลัก^{๒๕} เช่นเดียวกับในพระอัยการพรมศักดิ์ที่บัญญัติไว้ข้อหนึ่งว่า "...ราษฎรหาความแค้นด้วยเนื้อความประการใดๆ ก็ดีจะปรับผู้แพ้นั้น ถ้าหากันมีทุนทรัพย์ ให้เอาทุนทรัพย์ตั้งใหม่ ถ้าหาทุนทรัพย์มิได้ ให้เอารูปความนั้นตั้งปรับใหม่"^{๒๖} แต่ในกฎหมายไทยค่าปรับแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ให้กับผู้เสียหายส่วนหนึ่ง และให้รัฐส่วนหนึ่ง

ชดใช้สินไหมทดแทน งดเว้นการกระทำหรือเพิกถอนสิทธิประโยชน์. (พินดาร์จเอกหญิง นัยนา เกิดวิชัย. (๒๕๔๖).

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. หน้า ๑๐๗, ๑๑๐.

^{๒๕}ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๒๖}ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๔.

กฎหมายมอญ คัมภีร์ธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายของมอญมีพื้นฐานมาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของฮินดู แต่กฎหมายมอญแตกต่างจากกฎหมายฮินดูตรงที่มอญไม่บัญญัติเรื่องการลงโทษทางศาสนาสำหรับบรรดาความผิด เพราะมอญนับถือพระพุทธศาสนาที่ถือว่ากรรมเป็นสิ่งที่บรรดาไม่ได้ และกฎหมายมอญแทบจะไม่กล่าวถึงเรื่องการลงโทษทางอาญา มีเฉพาะการลงโทษโดยการปรับ จำนวนค่าปรับเปลี่ยนแปลงไปตามศักดิ์และฐานะของผู้เสียหายเช่นเดียวกับกฎหมายอยุธยา เห็นได้จากบัญญัติเรื่องการลงโทษในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของพระเจ้าวราคุ เช่น

“...จิกทั้งผมเสนาบดีค่าสินไหม เงิน ๗๐๐ บาท ทั้งผมขุนนาง ชั้นพระยาสินไหมเงิน ๔๘๐ บาท ทั้งผมขุนนางชั้นพระสินไหม ๑๕๐ บาท ทั้งผมขุนนางชั้นหลวง สินไหมเงิน ๑๐๐ บาท ขุนนางชั้นขุนไหมเงิน ๗๐ บาท ทั้งผมมหาเศรษฐีไหมเงิน ๖๐ บาท ทั้งผมเศรษฐีไหมเงิน ๕๐ บาท ทั้งผมโหร แพทย์ หรือผู้ที่ส่งเคราะห์ผู้อื่นไหมเงิน ๓๕ บาท ทั้งผมคนชั้นเดียวกันไหมเงิน ๓๐ บาท คนสามัญไหมเงิน ๑๕ บาท ...”

“...ตีสมณะหรือพราหมณ์จนตายต้องใช้โทษ ๑๐๐ บาท หากผู้ตีไม่มีเงินให้จงจำตามฐานะทำร้ายเสนาบดีจนตายต้องชดใช้โทษ ๔๐๐ คน ทำร้ายพระยาถึงตายใช้โทษ ๓๐๐ คน...ทำร้ายหลวงถึงตายใช้โทษ ๑๐๐ คน...”^{๒๗}

รวมทั้งบัญญัติถึงบทปรับในการละเมิดลักษณะต่างๆ เช่นเดียวกับพระอัยการพรมศักดิ์ เช่น

“...คนฐานะต่ำพาดผ้าโพกศีรษะผู้สูงศักดิ์ ใช้โทษ ๓ คน ตีผู้อื่นจนหูฉีกไหมเงิน ๓๐ บาท ตีต้องปากหรือหูไหมเงิน ๑๕ บาท เตะอกท่านให้ชายผู้เตะเสีย ทำร้ายร่างกายท่านมีบาดแผลเลือดออกไหมเงิน ๓๐ บาท ทำร้ายถึงห้อเลือดและบวมทั้งตัวไหมเงิน ๒๐ บาท ตีท่านกระดูกหักไหมเงิน ๖๐ บาท ทำร้ายท่านพิการไหมเงิน ๑๒๐ บาท...”^{๒๘}

กฎหมายพม่า ถือว่ารัฐจะไม่เข้าแทรกแซงกรณีพิพาทระหว่างเอกชน ค่าปรับที่เรียกมาได้ตกเป็นของผู้เสียหาย นอกจากค่าทำขวัญแล้วผู้ละเมิดไม่ต้องรับโทษอย่างอื่นอีก เมื่อเกิดการละเมิดขึ้นรัฐจะมีหน้าที่ช่วยเหลือให้ผู้ถูกละเมิดได้รับค่าชดใช้^{๒๙}

กฎหมายไทย สำหรับกฎหมายไทยมีหลักฐานว่ารัฐได้ใช้อำนาจลงโทษผู้กระทำผิดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยในศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร สันนิษฐานว่าจารึกขึ้นระหว่าง พ.ศ.

^{๒๗} ปรีชา ช้างขวัญยืน. (แปล). (๒๕๒๙ - ๒๕๓๐). “คัมภีร์มอญธรรมศาสตร์ฉบับของพระเจ้าวราคุ” **รัฐศาสตร์สาร**. ปีที่ ๑๒- ๑๓. หน้า ๒๘๓ - ๒๘๔.

^{๒๘} แหล่งเดิม. หน้า ๒๘๓.

^{๒๙} ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). **เล่มเดิม**. หน้า ๗๘.

๑๘๕๖ - ๑๘๗๖ สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระเจ้าลิไทย) ได้กำหนดบทลงโทษผู้กระทำผิดไว้ได้แก่โทษปรับ แต่ไม่ปรากฏบทลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิต^{๓๐} และตั้งแต่ก่อนหรือต้นสมัยอยุธยาเช่นกันที่รัฐได้ออกกฎหมายห้ามราษฎรทำการแก้แค้นต่อกัน แต่ต้องนำความไปฟ้องร้องต่อศาล ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนใช้กำลังเข้าตอบโต้แก้แค้นกันจะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก ดังที่บัญญัติไว้ใน พระอัยการอาญาหลวงที่ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๘๘๕ สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ว่า

“ตั้งแต่นี้ไปเมื่อน้ำ อย่าให้ผู้ต้องกันชกไปบริบราชบาด เอาทรัพย์สิ่งสิ้นมันผู้กันชกตนก่อน... อย่าให้ไปชกทำตอบแทน ให้เอามารว่ากล่าวแก่สุภาพเจ้าเมืองตามกระทรวง...ยังโรงงาน อย่าให้ผู้ต้องชกลักนั้นไปชกลักตอบแทน...ถ้าผู้ใดมิได้ทำตามพระราชบัญญัติ ขึ้นกระทำเอาโดยใจเอง ดังนี้ ท่านให้ไหมโดยบันดาศักดิ์...”^{๓๑}

และในพระอัยการลักษณะโจร ที่ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๙๐๓ และ พ.ศ.๑๙๑๐ ว่า

“...ผู้มีบันดาศักดิ์ หากบันดาศักดิ์หนีได้ มีคดีสิ่งใด ให้ร้องฟ้องว่ากล่าวตามกระทรวง ถ้าผู้ใดหนีได้ ทำตาม ทะนองอาจคุมพวกฟ้องไปถึงบ้านท่านก็ดี เกาะกุมเอาท่านมายังบ้านยังเรือนตนสถานแห่งใดๆ ฟันแทงถูบลองชกตีท่านตาย ให้ฆ่าคนร้ายตกไปตามกัน...”^{๓๒}

การที่กฎหมายห้ามไม่ให้ทำการแก้แค้นกันก็เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และกฎหมายอยุธยาถือว่า การแก้แค้นหรือใช้กำลังตอบแทนต่อผู้ละเมิดเป็นการหมิ่นพระราชาอำนาจของพระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้นเมื่อมีคดีความเกิดขึ้นจะต้องไปฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน กฎหมายจะให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายโดยบังคับให้ผู้ละเมิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิด เรียกว่า สิ้นไหม และชดใช้เงินค่าปรับส่วนหนึ่งเรียกว่า ฟินัย ให้แก่ทางการเพื่อตอบแทนที่ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม นอกจากนี้บางความผิดผู้ละเมิดต้องถูกลงโทษทางร่างกายด้วย

ประเภทของการละเมิด

การละเมิดที่จะนำไปสู่การถูกตัดสินลงโทษในที่นี้แบ่งกว้างๆ เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. การละเมิดต่อบุคคล เป็นการละเมิดที่กระทำต่อบุคคล เช่น การด่า การหมิ่นประมาท การทำร้ายร่างกาย การฆ่าคนตาย กฎหมายเกี่ยวกับการละเมิดประเภทนี้ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในพระอัยการพรมศักดิ์ พระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน พระอัยการลักษณะผิดเมีย เป็นต้น

^{๓๐}แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (๒๕๔๓). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. หน้า ๖๙.

^{๓๑}ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๔๒๕.

^{๓๒}แหล่งเดิม. หน้า ๓๒๖.

๒. การละเมิดที่กระทบต่อส่วนรวม หมายถึง การละเมิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนและบ้านเมือง แม้ว่าบางครั้งจะเป็นการละเมิดต่อบุคคลแต่ก็อาจมีผลกระทบต่อความสงบของสังคมส่วนรวมได้ เช่น การทำร้ายร่างกายที่ไม่ใช่คดีทะเลาะวิวาทกัน การลอบทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ผู้ละเมิดถือว่ามีความผิดเพิ่มขึ้นเพราะมีเจตนาร้าย ดังตัวอย่างในพระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน บัญญัติว่า ถ้าคู่วิวาทคู่หนึ่งแยกย้ายกันแล้ว ฝ่ายหนึ่งถืออาวุธไปคอยดักลอบทำร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ถูกทำร้ายได้รับบาดเจ็บถึงขั้นใด ผู้ละเมิดต้องถูกปรับใหม่ ๒ เท่า ถ้าผู้ถูกทำร้ายเสียชีวิตผู้ละเมิดต้องถูกลงโทษทางร่างกายคือประหารชีวิต^{๓๓}

๓. การละเมิดที่กระทำต่อทรัพย์สิน เช่น การลักทรัพย์ ทำลายทรัพย์ ทำให้พืชผลเสียหาย ลักขโมยผู้คนสัตว์เลี้ยง มูลละเมิดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในพระอัยการลักษณะโจร ลักษณะทาส ลักษณะลักพาผู้คนลูกเมียท่าน และลักษณะเบ็ดเสร็จ และในสมัยโบราณถือว่าภรรยาและบุตรเป็นทรัพย์สินของสามี ของพ่อแม่ จึงรวมกรณีเป็นข้อ ข่มขืนฆ่าเรา อยู่ใน การละเมิดต่อทรัพย์สินด้วย^{๓๔}

ลักษณะหรือวิธีการละเมิดที่ปรากฏในพระอัยการพรมศักดิ์

พระอัยการพรมศักดิ์ได้บัญญัติถึงลักษณะหรือวิธีการละเมิดที่เป็นความผิดและต้องถูกปรับใหม่ไว้ โดยนำคติธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กุศลกรรมบท ๑๐ ปัญจอินทรีย์ ๕ เบญจขันธ์ ๕ สัตตะวิปาก ๗ มาเป็นเกณฑ์ในการคิดบทปรับและกำหนดความผิด เป็น ๓ ประการ คือ

๑. มโนทุจริต หรือความประพฤติผิดทางใจ ๓ ประการ คือ ความโลภอยากได้ของของผู้อื่น ความพยาบาท ความไม่เห็นถูกตามทำนองคลองธรรม ความผิดฐานมโนทุจริตในพระอัยการพรมศักดิ์จะพิจารณาจากเจตนาของผู้กระทำ

๒. วจีทุจริต หรือความประพฤติผิดทางวาจา ๔ ประการ คือ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้า ความผิดฐานวจีทุจริตในพระอัยการพรมศักดิ์ คือ การด่า

๓. กายทุจริต หรือ ความประพฤติผิดทางกาย ๓ ประการ คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม ความผิดฐานกายทุจริตในพระอัยการพรมศักดิ์แบ่งออกเป็น ๙ สถาน ตามความร้ายแรงของอาการบาดเจ็บ

นอกจากนำคติทางพระพุทธศาสนามาใช้กำหนดความผิดในการละเมิดต่อผู้อื่นแล้ว พระอัยการพรมศักดิ์ยังได้บัญญัติถึงลักษณะการละเมิดอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การละเมิด (ดูหมิ่น) การทำร้ายร่างกายผู้อื่นด้วยการใช้มือ ใช้อาวุธ เช่น ไม้ เหล็ก ใช้ผ้าฟาด ใช้เท้าถีบศีรษะ จิกดม การ

^{๓๓} แหล่งเดิม. หน้า ๒๗๓.

^{๓๔} ดู ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. เรื่องการละเมิดที่กระทำต่อทรัพย์สิน หน้า ๑๒๗ - ๑๔๔.

กักขังหน่วงเหนี่ยวของจำให้ผู้อื่นสูญเสียอิสรภาพด้วยชื่อ ตรวน กลัง คา เชือก การทำให้ผู้อื่นถึงแก่ชีวิต เป็นต้น

โทษของการละเมิด

เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นทั้งทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลและทำให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในบ้านเมือง ผู้ละเมิดต้องถูกลงโทษเพื่อเป็นการชดใช้ความผิดหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยรัฐจะเป็นผู้พิจารณาตัดสินและลงโทษผู้ละเมิด การลงโทษผู้ละเมิดสรุปได้ ๒ ลักษณะกว้างๆ คือ

๑. การละเมิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้ละเมิดต้องถูกปรับเงินเพื่อเป็นสินไหมให้แก่ผู้ถูกละเมิด เสียพินัยให้รัฐเป็นค่าชดเชยที่สร้างความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม และถูกลงโทษทางร่างกายหนักเบาแล้วแต่ความผิด

๒. การละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายเฉพาะผู้ถูกละเมิดเท่านั้น ผู้ละเมิดจะถูกบังคับจากรัฐให้ชำระเงินค่าสินไหมให้แก่ผู้ถูกละเมิด และเสียพินัยให้แก่รัฐในฐานะเป็นค่าธรรมเนียมศาล

ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าคดีใดเป็นการละเมิดที่มีต่อบุคคลและคดีใดมีผลเสียหายต่อส่วนรวมด้วย^{๓๕}

ดังนั้น การลงโทษมี ๒ วิธี คือ ลงโทษโดยการปรับ และลงโทษทางกาย

ค่าปรับ เงินค่าปรับที่ผู้ละเมิดต้องชดใช้มี ๒ ประเภท คือ สินไหม และพินัย

๑) **สินไหม** เป็นเงินที่ผู้ละเมิดต้องชดใช้ให้แก่ผู้ถูกละเมิดเพื่อเป็นค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น จำนวนสินไหมเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ถูกละเมิด เช่น พระอัยการพรมศักดิ์ระบุว่า ถ้าวิวาทกันด้วยเรื่องทรัพย์สิน ให้ใช้มูลค่าของทรัพย์สินนั้นเป็นเกณฑ์คำนวณ ถ้าเป็นกรณีอื่นให้ใช้รูปความนั้นตั้งปรับใหม่^{๓๖} เช่น ถ้าเป็นการทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสินไหมจะคำนวณโดยดูอาการบาดเจ็บว่ามากน้อยเพียงใด เป็นการทำความร้ายกันด้วยอาวุธใดโดยเรียกว่าเป็นการปรับตามศักดิ์มือ ศักดิ์ไม้ ศักดิ์เหล็ก เป็นการวิวาทกันทั้งสองฝ่ายหรือการทำร้ายเพียงฝ่ายเดียว รวมถึงดูศักดิ์นาของบุคคล เช่น ถ้าทำร้ายผู้มีศักดิ์นาต้องถูกปรับใหม่เพิ่มขึ้นตามลำดับชั้นศักดิ์นา

๒) **พินัย** เป็นเงินค่าปรับที่ผู้ละเมิดต้องจ่ายให้รัฐ ระยะเวลาพินัยเป็นเงินที่รัฐหักเอาส่วนหนึ่งของค่าปรับมาเป็นค่าธรรมเนียมที่รัฐเข้ามาช่วยเหลือ ต่อมาถือว่านอกจากบุคคลจะเดือดร้อนแล้ว การละเมิดที่เกิดขึ้นยังสร้างความไม่สงบสุขให้แก่บ้านเมืองด้วยและถ้าทำร้ายผู้อื่น

^{๓๕}ร.แลงกาต์. เล่มเดิม. หน้า ๘๖.

^{๓๖}ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๔.

จนถึงพิการหรือเสียชีวิต รัฐก็ยอมสูญเสียกำลังคนไป ผู้กระทำผิดจึงต้องจ่ายเงินส่วนหนึ่งให้แก่รัฐ เพื่อชดเชยที่ตนได้สร้างความเดือดร้อนขึ้นในสังคม^{๓๗}

การลงโทษทางกาย

การลงโทษทางกายจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับความผิดที่กระทำ ในพระอัยการพรมศักดิ์ ข้อกำหนดเรื่องการลงโทษเป็นเรื่องของการคำนวณเงินค่าปรับ แต่ได้กล่าวถึงค่าไถ่โทษสำหรับผู้ที่ถูกลงโทษทางกายไว้ด้วย โทษทางกายที่ผู้กระทำผิดได้รับมีหลายแบบ เช่น เขียนด้วยไม้ หวาย ด้วยลวดหนัง การขึ้นขาหยั่งแห่งประจาน การสักที่แก้ม หน้า ออก การตัดนิ้วมือ นิ้วเท้า ซ้อมมือ ปาก โทษสำหรับสตรีที่มีชู้ เช่น ทัดดอกชบาแดง ๒ หู ะเลวปะหน้า^{๓๘} โคนตะแลงแกง^{๓๙} ทุ่งร้างแห่ สักแก้ม^{๔๐}

การคิดเกณฑ์ละเมิด

พระอัยการพรมศักดิ์ได้บัญญัติถึงวิธีการทำทปรับสำหรับกรณีละเมิดต่างๆ เพื่อที่ศาลหรือผู้พิพากษาศาลฎีกาจะใช้เป็นหลักในการตัดสินลงโทษปรับผู้กระทำผิด การคิดเกณฑ์ละเมิดจะพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ประกอบกัน ได้แก่ ค่าตัวของผู้ถูกละเมิดในช่วงอายุนั้นๆ ว่ามีค่าตัวเท่าใด ผู้ถูกละเมิดเป็นผู้สมประกอบหรือไม่ เป็นผู้มืบรรดาศักดิ์หรือไม่ มีศักดินาเท่าใด ตลอดจนลักษณะการละเมิด และอาการบาดเจ็บที่ผู้ถูกละเมิดได้รับ

๑ การคิดเกณฑ์ละเมิดตามอาการบาดเจ็บที่ผู้ถูกละเมิดได้รับ

ตามที่กล่าวแล้วว่าพระอัยการพรมศักดิ์ได้บัญญัติถึงลักษณะหรือวิธีการละเมิดที่เป็นความผิดและต้องถูกปรับใหม่ไว้ โดยนำคติธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กำหนดความผิดเป็น ๓ ประการ คือ มโนทุจริต หรือการเจตนาทำผิด ปรับ ๕๕,๐๐๐ เบี้ย วจีทุจริต หรือทำผิดด้วยวาจา เช่น กล่าวดูหมิ่น ให้ร้าย ด่าทอ ปรับ ๑๑,๐๐๐ เบี้ย และกายทุจริต หรือการทำผิดทางกายต่อผู้อื่น การ

^{๓๗} ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๘๕.

^{๓๘} นำ ะเลว/เฉลว ซึ่งเป็นเครื่องจักสานทำด้วยตอกหักขัดกันเป็นมุมๆ สำหรับปักหม้อยา ปักบอกเขต หรือเป็นเครื่องป้องกันรังควาณาปิดหน้าประจาน ในความหมายว่าไม่ให้สิ่งชั่วร้ายจากหญิงมีชู้ออกไปสู่ผู้อื่น

^{๓๙} มีคำอธิบาย 2 ความหมาย คือ โคนศีรษะเป็นรูปกากบาท และโคนศีรษะเป็นหย่อมๆ 4 แห่ง

^{๔๐} หมายถึงการสักรูปชู้ที่แก้ม. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช. (๒๕๑๐). กฎหมายสมัยอยุธยา. หน้า ๗. และประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ๖ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๗.

คิดเกณฑ์ละเมิดเริ่มคิดจากผู้มีศักดิ์นา ๕ ไร่เป็นฐาน เกณฑ์ละเมิดฐานกายทุจริตแบ่งออกเป็น ๙ สถาน ตามอาการบาดเจ็บ^{๔๑} ได้แก่

บ่ข้า (ทำให้เจ็บแต่ไม่เห็นรอย)	ปรับ ๒๕,๐๐๐ เบี้ย
ฟก (บวมหรือโน)	ปรับ ๓๐,๐๐๐ เบี้ย
ข้าดำ (ห้อเลือด)	ปรับ ๓๕,๐๐๐ เบี้ย
ช้ำ (เลือดออกซิบๆ)	ปรับ ๔๐,๐๐๐ เบี้ย
ฉลวย (เป็นแผลเล็กน้อย)	ปรับ ๔๕,๐๐๐ เบี้ย
แตก (หนังขาดแยกจากกัน)	ปรับ ๕๐,๐๐๐ เบี้ย
โค่น (ล้ม)	ปรับ ๖๐,๐๐๐ เบี้ย
หัก (อวัยวะที่ตรงอยู่นั้นพับไป)	ปรับ ๗๐,๐๐๐ เบี้ย
บอด (ไม่เห็น)	ปรับ ๑๐๕,๐๐๐ เบี้ย

และในพระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกันได้กล่าวถึงอาการบาดเจ็บสาหัสและค่าปรับเพิ่มเติมไว้ละเอียดมากขึ้น เช่น หากวิวาทกันแล้วเกิดหูขาด ๒ ข้าง ตาบอด ๒ ข้าง ปรับเพิ่ม ๔ เท่า หูขาด ๑ ข้าง ลิ้นแห้ว ปรับเพิ่ม ๓ เท่า ข้าบวมทั้งตัว จมูกแห้วเป็นแผลในที่เปิดเผยจนเสียโฉม ปรับเพิ่ม ๒ เท่า เป็นแผลในที่ไม่เปิดเผยปรับเพิ่ม ๑ เท่า^{๔๒} และในกรณีที่ถูกถมทำร้ายจะคิดค่าปรับใหม่โดยดูจากบาดแผลที่ร้ายแรงที่สุด^{๔๓}

ในกรณีผู้ถูกละเมิดถึงแก่ชีวิต ผู้ละเมิดจะถูกลงโทษปรับและโทษทางกาย ค่าปรับแบ่งเป็นค่าสินไหมและพินัย ในพระอัยการพรมศักดิ์ระบุถึงการทำเกณฑ์ตายสำหรับศักดิ์นาตั้งแต่ ๕ ไร่ขึ้นไป โดยเบี้ยปรับจะเพิ่มขึ้นตามศักดิ์นาของผู้ละเมิด เช่น นา ๕ ไร่ คุณ ๓๐ นา ๑๐ ไร่ คุณ ๔๐ นา ๕๐ ไร่ คุณ ๗๐ นา ๑๐๐ ไร่ คุณ ๘๐ นา ๔๐๐ ไร่ คุณ ๒๐๐ และค่าปรับเกณฑ์ตายสำหรับนา ๔๐๐ ไร่ขึ้นไปให้นำเบี้ยปรับของนา ๔๐๐ ไร่เป็นฐานแล้วบวกค่าตัวของผู้ตายในช่วงอายุนั้นเพิ่มเข้าไปส่วนจะเพิ่มเท่าใดนั้นในพระอัยการพรมศักดิ์ระบุว่าเพิ่มครึ่งหนึ่งของค่าตัว^{๔๔} กฎหมายลิลิตแลกรม

^{๔๑} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธรรมาธิราชานุภาพ. (๒๕๔๘). "คำอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธรรมาธิราชานุภาพ ตอบปัญหาพระยาอินทรมนตรี ศรีจันทกุมาร (Francis H. Giles)" วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ . หน้า ๑๙๘ - ๒๐๑. (ดูรายละเอียดวิธีคิดเกณฑ์ละเมิดทำยบทความ – ผู้เขียน)

^{๔๒} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒ . หน้า ๒๘๑.

^{๔๓} แหล่งเดิม. หน้า ๒๗๑.

^{๔๔} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๒.

ศักดิ์สำหรับในกฎหมายราชบุรีบัญญัติไว้โดยละเอียด เช่น เบี้ยปรับเกณฑ์ตายของศักดิ์นา & ไร่ เท่ากับ "ค่ากิ่งกระเชียนอายุผู้ตาย" หรือเท่าครึ่งของค่าตัวตามอายุผู้ตาย^{๔๕} ขณะที่ ร. แลงการ์ดอธิบายว่าค่าปรับมีจำนวน ๒ เท่าของค่าตัวผู้ตาย เช่น ทำให้ชายอายุ ๓๐ ปี เสียชีวิต ค่าตัวของชายอายุ ๓๐ ปี เท่ากับ ๑๔ ตำลึง ผู้ละเมิดต้องชดใช้ค่าตัวของผู้เสียชีวิตเท่ากับ ๒๘ ตำลึง และค่าตัวยังเปลี่ยนไปตามศักดิ์นาของผู้ถูกละเมิดด้วย เช่น ผู้มีศักดิ์นา & ไร่ มีค่าตัวเท่าครึ่งของค่าตัวในอัตรา ศักดินา ๑๐ ไร่ มีค่าตัว ๒ เท่าของค่าตัวในอัตรา^{๔๖} นอกจากนี้ในการคิดเบี้ยปรับยังต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ความสมบูรณ์ของร่างกายผู้ถูกละเมิด วิธีที่ทำให้เสียชีวิต และอาวุธที่ใช้

๑) การคิดเกณฑ์ละเมิดตามลักษณะหรือวิธีการละเมิด

การละเมิดต่อผู้อื่นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การด่า การทำร้ายผู้อื่นด้วยมือไม้ เหล็ก การใช้ผ้าฟาด การใช้เครื่องจอบจำนองเหนียว ผู้ละเมิดต้องเสียค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยจำนวนเบี้ยปรับใหม่จะเปลี่ยนไปตามสภาพวัตถุที่ผู้ละเมิดใช้ ในพระอัยการพรมศักดิ์คดีอัตราฐานของค่าปรับไว้ที่การทำร้ายผู้อื่นด้วยมือสำหรับผู้มีศักดิ์นา & ไร่ ถ้าใช้อาวุธอื่นเช่น ไม้ ปรับเบี้ยศักดิ์มือเพิ่มขึ้นกึ่งหนึ่ง ถ้าใช้เหล็กเบี้ยปรับเพิ่มเป็น ๒ เท่าของศักดิ์ไม้ ทั้งนี้ในพระอัยการพรมศักดิ์ไม่ได้ระบุว่าเหล็กมีคมหรือไม่ แต่ในพระอัยการลักษณะวิวาทตีดำกันระบู้ไว้ว่า ถ้าเป็นเหล็กมีคมเพิ่มค่าปรับเป็น ๒ เท่าเหล็กธรรมดา เท่ากับค่าปรับเพิ่มขึ้น ๔ เท่าของศักดิ์มือ^{๔๗} นอกจากนี้ต้องพิจารณาศักดินาของผู้ถูกละเมิดและผู้ละเมิดด้วย ถ้าผู้ถูกละเมิดมีศักดิ์นาสูงค่าปรับย่อมสูงขึ้นด้วย

๑) การคิดเกณฑ์ละเมิดโดยพิจารณาจากศักดิ์นา

การคิดเกณฑ์ละเมิดในพระอัยการพรมศักดิ์จะคิดเบี้ยปรับสำหรับผู้กระทำผิดโดยเอาศักดินาของผู้กระทำผิดกับผลของการกระทำผิดตั้งเป็นหลักประกอบกัน ที่มีหลักเช่นนี้เพราะต้องการให้ผู้กระทำผิดอย่างเดียวกันที่เป็นคนจนเสียเงินน้อยกว่าคนมั่งมี^{๔๘} การคิดเบี้ยปรับเริ่มจากผู้ที่มิศักดิ์นา & ไร่ เป็นฐาน ค่าปรับจะเปลี่ยนไปตามศักดิ์นาของผู้ละเมิด ถ้าผู้ทำผิดถือศักดิ์นามากกว่า & ไร่ขึ้นไปถึง ๔๐๐ ไร่ จะเพิ่มจำนวนเบี้ยปรับขึ้นไปตามลำดับ โดยมีจำนวนบอกไว้ในพระอัยการพรม

^{๔๕} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. (ม.ป.ป.). "กฎหมายลิลิตแลกรมศักดิ์สำหรับ" กฎหมายราชบุรีเล่ม ๑. หน้า ๗๐๕ - ๗๑๖.

^{๔๖} ร.แลงการ์ด. เล่มเดิม. หน้า ๑๒๔.

^{๔๗} ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ๑ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๓ - ๑๗๔. และ เล่ม ๒. หน้า ๒๘๐.

^{๔๘} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. เล่มเดิม. หน้า ๑๙๘.

ศักดิ์ เช่น ถ้าจะทำเบี้ยผู้มีศักดิ์นาตั้งแต่ ๑๐ - ๔๐๐ ไร่ ขึ้นไป ให้ใช้เบี้ยปรับของนา ๕ ไร่ เป็นฐานนา ๑๐ ไร่ คุณ ๒ นา ๑๕ ไร่ คุณ ๓ นา ๕๐ ไร่ คุณ ๗ นา ๑๐๐ ไร่ คุณ ๘ นา ๑๕๐ ไร่ คุณ ๙ นา ๒๐๐ ไร่ คุณ ๑๐ นา ๔๐๐ ไร่ คุณ ๒๐ และหากจะทำเบี้ยปรับกรณีฆ่าผู้อื่นตาย นา ๕ ไร่ คุณ ๓๐ นา ๑๐ ไร่ คุณ ๔๐ นา ๑๐๐ ไร่ คุณ ๘๐ นา ๒๐๐ ไร่ คุณ ๑๐๐ นา ๔๐๐ ไร่ คุณ ๒๐๐ เป็นต้น^{๕๙}

ในกรณีที่ผู้ถูกละเมิดถึงตายมีศักดิ์นาต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ ผู้ละเมิดนอกจากจะถูกลงโทษปรับและโทษทางกายแล้ว ยังต้องเสียค่าสินไหมเพิ่มขึ้น เรียกว่า โทษปลุกตัว เพื่อเป็นส่วนช่วยค่าใช้จ่ายในการทำศพ^{๕๐} ในกฎหมายตราสามดวงไม่ได้ระบุจำนวนโทษปลุกตัวที่ผู้ละเมิดต้องเสียไว้ แต่การตัดสินคดีความคดีหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาลอุทธรณ์กำหนดให้โทษปลุกตัวมีค่าเท่ากับค่าตัวของผู้ตายที่คิดตามค่าคนในพระอัยการพรมศักดิ์^{๕๑}

สำหรับผู้มีศักดิ์นาตั้งแต่ ๔๐๐ ไร่ ขึ้นไป การคำนวณเบี้ยปรับใหม่ถือเอาศักดิ์นาของผู้ที่สูงกว่าเป็นเกณฑ์เสมอไม่ว่าจะเป็นผู้ละเมิดหรือผู้ถูกละเมิด^{๕๒} และในพระอัยการพรมศักดิ์ยังระบุไว้ว่าการกำหนดเบี้ยปรับใหม่สำหรับศักดิ์นา ๔๐๐ ไร่ ถึง ๑๐,๐๐๐ ไร่ จะเพิ่มขึ้น เช่น ละเมิด เพิ่มขึ้น ๖๐,๐๐๐ เบี้ย ค่า เพิ่มขึ้น ๑๒,๐๐๐ เบี้ย ทุกๆ ๑๐๐ ไร่ ของศักดิ์นาที่สูงขึ้น^{๕๓} ต่อมาในปลายสมัยอยุธยาได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีกำหนดจำนวนเงินปรับด้วยเห็นว่าค่าปรับผู้มีศักดิ์นาคำนับน้อยไปจึงให้ปรับเพิ่มขึ้น ดังปรากฏประกาศในพระอัยการพรมศักดิ์ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ ปีจอ จุลศักราช ๑๑๑๖ หรือ พ.ศ. ๒๒๙๗ สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เรื่องอัตราปรับละเมิดตั้งแต่นา ๑๕๐ ไร่ลงมา ความว่า ตั้งแต่นี้ต่อไปถ้าจะปรับผู้มีคดีไม่ให้เป็นไปตามเบี้ยพรมศักดิ์ แต่ให้ปรับในอัตราใหม่และเป็นอัตราตายตัวเท่ากันสำหรับผู้มีศักดิ์นา ๕ ถึง ๑๕๐ ไร่ คือ ละเมิด จากเดิมมีฐาน ๕๕,๐๐๐ เบี้ย เพิ่มเป็น ๕๐๐,๐๐๐ เบี้ย และค่า จากเดิมมีฐาน ๑๑,๐๐๐ เบี้ย เพิ่มเป็น ๑๑๐,๐๐๐ เบี้ย^{๕๔} และใน พ.ศ. ๒๓๓๑ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ว่า การละเมิดขุนนางศักดิ์นา ๔๐๐ ไร่ขึ้นไปด้วยการค่า ผู้

^{๕๙} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๑ - ๑๗๒.

^{๕๐} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๒๗๗, ๒๘๑ และ ๓๒๖

^{๕๑} ร. แลงกาศ์. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๑๒๕.

^{๕๒} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๒. หน้า ๒๗๑.

^{๕๓} ร. แลงกาศ์. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๑๒๑.

^{๕๔} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๗ เล่ม ๑. หน้า ๑๗๔.

ละเมิดจะไม่ถูกปรับเป็นเงิน แต่ต้องถูกลงโทษทางกายแทน คือ เชี่ยน ๕๐ ครั้ง ตัดปาก แล้วเชี่ยนเป็น^{๕๕} คือการถูกไม้เชี่ยนทางทวารหนักจนตาย ซึ่งจะคล้ายกับกฎหมายมอญที่ระบุว่ากลงโทษทางกายจะกระทำต่อเมื่อผู้ละเมิดเป็นคนชั้นต่ำละเมิดคนชั้นสูงกว่า เพราะคนชั้นต่ำไม่มีทรัพย์สินมากพอจะเป็นค่าสินไหมให้คนชั้นสูง และไม่สมเกียรติยศของคนชั้นสูงที่ต้องถูกคนชั้นต่ำกว่าละเมิดด้วยการด่า

ค่าปรับสำหรับไถโทษ

สำหรับการลงโทษทางกายนั้น กฎหมายไทยยินยอมให้ผู้ทำผิดไถโทษได้ด้วยเงินจำนวนหนึ่ง ดังอัตราที่บัญญัติไว้ในตอนท้ายของพระอัยการพรมศักดิ์ เช่น สตรีมีชู้ต้องโทษตัดดอกขาแดง ๒ หู ไถ ๑๕๐,๐๐๐ เปี้ย^{๕๖} โทษเถลวปะหน้า ไถ ๑๕๐,๐๐๐ เปี้ย โทษลักแก้ม ไถ ๕๐๐,๐๐๐ เปี้ย โทษนุ่งร่างแห ไถ ๒๐๐,๐๐๐ เปี้ย ผู้ทำผิดต้องโทษเชี่ยนด้วยหวาย ไถ ๑๐๐,๐๐๐ เปี้ย ต่อโทษเชี่ยน ๑๐ ที โทษเชี่ยนด้วยหนัง ไถ ๑๐๐,๐๐๐ เปี้ย ต่อโทษเชี่ยน ๕ ที โทษลักอก แก้ม หน้า ไถ ๑๕๐,๐๐๐ เปี้ย โทษตัดปาก ไถ ๗๕๐,๐๐๐ เปี้ย โทษตดนิ้วมือ นิ้วเท้า ไถ ๑๕๐,๐๐๐ เปี้ย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โทษบางกรณีจะไถไม่ได้โดยเด็ดขาด และมีกำหนดให้เปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษเชี่ยนในกรณีที่ผู้ต้องโทษมีฐานะร่ำรวย เช่น ในพระอัยการกระบดศึก มาตราที่ ๒๗ "...ผู้มีบันดาศักดิ์แต่นา ๔๐๐ ขึ้นไป ต้องโทษ...อย่าให้ไหมเลย เหตุสมบุญรณด้วยทรัพย์ ให้ทวนเสียตามกำลังเปี้ยจึงจะหลาบจำ"^{๕๗}

การคิดเบี่ยปรับโดยการคำนวณตามวิธีที่บัญญัติไว้ในพระอัยการพรมศักดิ์คงจะเป็นเรื่องที่ยุงยากมาก ต่อมาจึงมีผู้คิดเทียบเป็นจำนวนเงินตราขึ้น เรียกว่า กรมศักดิ์สำหรับ มีพิมพ์ไว้ในกฎหมายราชบุรี เล่ม ๑ ซึ่งตราไว้โดยละเอียดทุกศักราช ทุกลักษณะการละเมิด^{๕๘}

๓. ความเกี่ยวข้องของพระอัยการพรมศักดิ์กับพระอัยการอื่น ๆ

บทบัญญัติต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระอัยการพรมศักดิ์เกี่ยวกับการปรับโทษกรณีละเมิดต่างๆ ยังไม่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ทุกลักษณะการละเมิด แต่ที่กำหนดไว้ในพระอัยการพรมศักดิ์ถือเป็นพื้นฐานของการคิดค่าปรับตามเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ เช่น อายุ ลักษณะการละเมิด ศักดิ์

^{๕๕} ร.แฉงกาศ. (๒๕๒๖). เล่มเดิม. หน้า ๑๒๓.

^{๕๖} ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล อธิบายว่า ในวัฒนธรรมอินเดียผู้ที่จะถูกประหารชีวิตต้องถูกตัดดอกขาแดง

^{๕๗} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ ๆ เล่ม ๒. หน้า ๔๘๖.

^{๕๘} ดู กฎหมายลิลิตแลกรมศักดิ์สำหรับ ใน กฎหมายราชบุรี เล่ม ๑. หน้า ๗๐๕ - ๗๙๖.

นา ตามที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นในกรณีที่มีการละเมิดเกิดขึ้นศาลหรือผู้พิพากษาตุลาการจึงต้องพิจารณาตัวบทกฎหมายทั้งจากพระอัยการพรมศักดิ์สำหรับทำเกณฑ์ปรับใหม่ และพิจารณาจากพระอัยการอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น พระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน พระอัยการลักษณะโจร พระอัยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนท่าน พระอัยการลักษณะฝ่าฝืน พระอัยการเบ็ดเสร็จ เพราะในพระอัยการเหล่านี้ได้บัญญัติถึงการละเมิด การลงโทษ ตลอดจนปัจจัยต่างๆ เพื่อใช้ในการตัดสินได้โดยละเอียด เช่น พระอัยการเบ็ดเสร็จ พระอัยการลักษณะโจร ลักษณะลักพา ลักษณะทาส กล่าวถึงการละเมิดที่กระทำต่อผู้คน ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยง ข้ำทาส ไว้ด้วย หรือในกรณีทะเลาะวิวาทกันในพระอัยการพรมศักดิ์บัญญัติถึงการคิดสินไหมตามอาการบาดเจ็บอย่างกว้าง เช่น ฟกช้ำ แผลแตก กระดูกหัก แต่ในพระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกันระบุไว้โดยละเอียด เช่น วิวาทกันจนหูขาด ๑ ข้าง ๒ ข้าง จมูกแห้ว ลิ้นขาด ตาบอด หรือกรณีการลอบทำร้ายปรับเพิ่มอีก ๒ เท่า พยายามลักพาแต่ไม่สำเร็จปรับใหม่ครึ่งหนึ่ง เป็นต้น

๔. การเปลี่ยนแปลงมาสู่กฎหมายสมัยใหม่

กฎหมายอยุธยา ยังไม่มีการแยกออกเป็นกฎหมายอาญาหรือกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน แต่ยังมีการปะปนกันอยู่และบางกรณีมีการขัดแย้งกันเอง ทำให้ในบางคดีจำนวนเงินสินไหมคิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ตายตัว แต่บางครั้งจะเปลี่ยนแปลงไปตามรูปเรื่องของการละเมิด เช่น อาจพิจารณาจากเจตนาของผู้ละเมิดด้วย ความสับสนของกฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรงนี้ทำให้เมื่อไทยมีการทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและพาณิชย์กับชาติตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาติตะวันตกอ้างว่ากฎหมายไทยไม่มีมาตรฐานและมีบทลงโทษที่รุนแรงจึงไม่ยอมรับกฎหมายไทย ทำให้ไทยต้องเสียสิทธิทางการศาลแก่ชาติตะวันตก ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงดำเนินการเพื่อปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลให้มีมาตรฐานทัดเทียมชาติตะวันตกเพื่อเรียกร้องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตคืน โดยทรงจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น ให้ศาลยุติธรรมอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรมใน พ.ศ. ๒๔๔๐ และตั้งคณะกรรมการชำระและร่างประมวลกฎหมายขึ้นมาโดยเฉพาะ คณะกรรมการชุดนี้ได้เลือกปฏิรูปร่างกฎหมายลักษณะอาญาก่อน และประกาศใช้เป็นประมวลกฎหมายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ เรียกว่า ประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ต่อมา มีการปรับปรุงใหม่เรียกว่า กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๒๔๘๖ และมีการปรับปรุงให้ทันสมัยอีกครั้งและบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับการละเมิดซึ่งปัจจุบันอยู่ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่อง

การละเมิดมาเป็นปัจจุบัน คือ การละเมิดย่อมมีขึ้นทุกครั้งเมื่อบุคคลผู้หนึ่งทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น และผู้ถูกละเมิดไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาเงินจากผู้ละเมิดเกินไปกว่ามูลค่าความเสียหายที่ตนได้รับ แต่มีสิทธิเรียกเอาเงินเป็นค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดแก่ตนจนครบ และใน พ.ศ.๒๔๔๑ ได้มีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการละเมิด ยกเลิกความในมาตรา ๑ ของพระอัยการลักษณะวิवाद ที่ว่าด้วยการแยกระหว่างบุคคลที่มีศักดิ์ต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ กับผู้มีศักดิ์เท่าหรือสูงกว่า ๔๐๐ ไร่ โดยนับตั้งแต่วันที่ ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) เป็นต้นไป กรณีวิवाद ต่า-ทำร้ายร่างกาย ถ้าคู่กรณีมี ศักดิ์ต่างกัน สินไหมจะคำนวณตามศักดิ์ที่สูงกว่าเสมอ และยกเลิกมาตรา ๒๐ ของลักษณะวิवाद ที่ว่าถ้าบุคคลที่ถูกทำร้ายเสียชีวิตหลังการวิवाद ๑๕ วัน ถือว่าพ้นระยะความผิดฐานทำให้ ผู้อื่นถึงตายของผู้ละเมิด แต่ความผิดจะลดลงเป็นฐานทำร้ายให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การยกเลิกบทบัญญัตินี้เพื่อให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาดว่าการตายนั้นมาจากการวิवादหรือไม่ และการฆ่าคนตายเปลี่ยนจากการละเมิดระหว่างเอกชนมาเป็นความผิดทางอาญาทุกกรณี ผู้ละเมิดต้องได้รับโทษทางร่างกาย และต่อมาศาลได้ยกเลิกเงินค่าปรับทั้งสินไหมและพินัยเหลือโทษทางกายสถานเดียว ทำให้การละเมิดฐานฆ่าคนตายนี้ไม่ถือเป็นมูลเหตุแห่งหนี้ แต่ถือเป็นมูลทางคดีอาญาเช่นกฎหมายปัจจุบัน และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยคณะกรรมการร่างกฎหมายใช้เวลาร่างนานถึง ๓๐ ปี จึงเสร็จสมบูรณ์ทั้ง ๖ บรรพ ๑,๗๕๕ มาตรา และประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ต่อมามีการแก้ไขบทบัญญัติต่างๆ เป็นระยะเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ซึ่งหลักกฎหมายส่วนใหญ่ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน

สรุป

กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมเรื่องต่างๆ ทั้งด้านการปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน การกำหนดและบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม ทั้งระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล และบุคคลต่อรัฐ ตลอดจนครอบคลุมถึงกระบวนการป้องกันปราบปรามและลงโทษผู้กระทำผิด รวมทั้งเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญและคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลด้วย โดยมีพระราชกำหนดเกี่ยวกับสิทธิของบุคคล ความสัมพันธ์ของบุคคล และการรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองหลายพระอัยการ พระอัยการพรมศักดิ์เป็นพระอัยการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ตลอดจนการคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิ โดยผู้ละเมิดย่อมมีความผิดต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ถูกปรับเงิน ถูกลงโทษทางร่างกาย

พระอัยการพรมศักดิ์ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมของไทยสมัยอยุธยาหลายด้าน เช่น การเป็นสังคมที่มีชนชั้น แบ่งคนตามศักดิ์ ผู้คนมีความสำคัญในบ้านเมือง เพราะเป็นแรงงานใน

การผลิต ในงานโยธา และเป็นทหารในยามสงคราม ไพร่ชายมีความสำคัญมากกว่าไพร่หญิง ทั้งในแง่ของกำลังแรงงานและการป้องกันบ้านเมือง การใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเกณฑ์ในการคำนวณบทปรับสำหรับผู้ทำผิด ก็สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา และทำให้ผู้กระทำผิดเห็นว่าการละเมิดผู้อื่นนอกจากจะผิดในด้านกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังผิดในด้านศีลธรรมด้วย

ภาคผนวก

คำถามที่ ๖ ว่าการที่ลงอาญาด้วย “ปรับละเมิดลา ๑”

ต้นตำรามาจากที่ไหนและการปรับละเมิดลา ๑ นั้น คิดเป็นจำนวนเงินอย่างไร*

....การคำนวณเงินปรับละเมิดนั้นเอาศักดินาของผู้กระทำผิดกับผลของการที่กระทำผิดตั้งเป็นหลักประกอบกัน ชื่อนี้คงเป็นเพราะประสงค์จะให้ผู้กระทำผิดอย่างเดียวกันที่เป็นคนจนต้องเสียเงินน้อยกว่าคนมั่งมี วิธีคำนวณอยู่ในกฎหมายหมวด “พรหมทัณฑ์” อันเป็นภาค ๑ ของกฎหมาย “ลักษณะกรรมศักดิ์” วิธีที่ปรับดูชอบกล ด้วยเอาคติในศาสนามาใช้ คือ กำหนดความผิดเป็น ๓ อย่าง คือ ผิดด้วยใจ เรียกว่า “มะโนกรรม” อย่าง ๑ ผิดด้วยพูด เรียกว่า “วจีกรรม” อย่าง ๑ ผิดด้วยกระทำ เรียกว่า “กายะกรรม” อย่าง ๑ เป็นเกณฑ์

คำนวณเบี้ยปรับส่วนมะโนกรรมนั้น เอาเกณฑ์ “ทศกุกศลกรรม” ๑๐ ตั้ง เอาเกณฑ์ “เอกจิตร” ๑ บวก แล้วเอาเกณฑ์ “ปัญญาอินทรีย์” ๕ คูณ (๑๐ + ๑ = ๑๑ ๑๑ x ๕ = ๕๕) เป็นเกณฑ์มะโนทุจริต กระทำผิดแต่ส่วนนี้ถ้าไม่มีผู้อื่นรับผลร้ายเรียกว่าปรับละเมิด

ถ้ากระทำร้ายผู้อื่นด้วยวาจา เช่น “ด่า” เป็นต้น คำนวณปรับผู้กระทำผิดฐานวจีกรรม ให้เอาเกณฑ์ละเมิดที่ว่ามาแล้ว (คือ ๕๕) ตั้ง เอาเกณฑ์ปัญญาอินทรีย์หาร (๕๕ หาร ๕ = ๑๑)

ถ้ากระทำร้ายผู้อื่นด้วยกาย เช่น ทุบ ตี ฟัน แหวง เป็นต้น ปรับผู้กระทำผิดฐานกายกรรม ให้ตั้งเกณฑ์ละเมิด (๕๕) ตั้ง แล้วเอา ๑๑ หาร ๕๕ หาร ๑๑ = ๕ แล้วเอาผลของการที่กระทำคุณ ถ้าทำร้ายด้วยมือเปล่าคุณตามผลต่างกันเป็น ๙ สถาน (คำที่เรียกอาการถูกกระทำร้ายในกฎหมายใช้ภาษาเก่า เมื่อแต่งคำตอบนี้ได้ทูลปรึกษาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัติวงศ์ โปรดประทานพระวินิจฉัยลงมา ดังพิมพ์ในวงเล็บมือไว้ข้างหลังคำเดิม)

สถานที่ ๑ ถ้าผู้ถูกกระทำร้าย	“บข้า”	ให้เอา	๕	คูณ
สถานที่ ๒ ถ้าผู้ถูกกระทำร้ายถึง	“ฟก”	“	๖	“
สถานที่ ๓ ถ้าถึง	“ซ้าดำ”	“	๗	“
สถานที่ ๔ ถ้าถึง	“ซั๊บ”	“	๘	“
สถานที่ ๕ ถ้าถึง	“ฉลาย”	“	๙	“
สถานที่ ๖ ถ้าถึง	“แตก”	“	๑๐	“

* ที่มา : สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (๒๕๔๘). “คำอธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ตอบปัญหาพระยาอินทรมนตรี ศรีจันทกุมาร (Francis H. Giles)” วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ ฯ. หน้า ๑๙๘ - ๒๐๐.

สถานที่ ๗ ถ้าถึง	“โค่น”	“ ๑๒ “
สถานที่ ๘ ถ้าถึง	“หัก”	“ ๑๔ “
สถานที่ ๙ ถ้าถึง	“บอด”	“ ๒๑ “

อัตราความผิดด้วยกายกรรมดังพรรณานี้ ฉะเพาะทำร้ายด้วยมือเปล่า ถ้าใช้ไม่เป็นเครื่องมือ กระทำร้ายให้เพิ่มจำนวนเบี้ยปรับขึ้นอีกถึง ๑ ถ้าทำร้ายด้วยเหล็กเป็นเครื่องมือให้เพิ่มจำนวนเบี้ยปรับขึ้นอีก เท่า ๑ ยังไม่แล้วเพียงเท่านั้น

เมื่อคำนวณเบี้ยปรับตามมะโนกรรม วจกรรม และกายกรรม ดังว่ามานั้นแล้วให้เอาเกณฑ์ สหัทธโกธธา ๑๐๐๐ คุณ สำเร็จเป็นเบี้ยปรับผู้กระทำผิด ถ้าผู้กระทำผิดถือศักดีนาเพียง ๕ ไร่ เบี้ยปรับจะเป็น ดังนี้ คือ

ละเมิด (เกณฑ์มะโนกรรม ๕๕ คุณด้วยสหัทธโกธธา ๑๐๐๐)

(ดูหมิ่น)	๕๕๐๐๐	เบี้ย
ด่า (กล่าววาจาให้เจ็บใจ)	๑๑๐๐๐	เบี้ย
บ่ช้ำ (ทำให้เจ็บแต่ไม่เห็นรอย)	๒๕๐๐๐	เบี้ย
ฟก (บวมหรือโน)	๓๐๐๐๐	เบี้ย
ซ้ำดำ (ห้อเลือด)	๓๕๐๐๐	เบี้ย
ซ้ำบ (เลือดออกซิบๆ)	๔๐๐๐๐	เบี้ย
ฉลาย (เป็นแผลแตกเล็กน้อย)	๔๕๐๐๐	เบี้ย
แตก (หนังขาดแยกจากกัน)	๕๐๐๐๐	เบี้ย
โค่น (ล้ม เห็นจะหมายถึงฟันโดยฉะเพาะ)	๖๐๐๐๐	เบี้ย
หัก (อวัยวะที่ตรงอยู่นั้นพับไป)	๗๐๐๐๐	เบี้ย
บอด (ไม่เห็น)	๑๐๕๐๐๐	เบี้ย

ตาย (ชีวิตออกจากร่าง) (ไม่ใช้คำว่าฆ่าเห็นจะตรงกับ Maslaughter) ปรับตามพิกัติกเขียรอายุ ในกฎหมายกรมศักดิ์มีพิศดารอีกภาค ๑

ถ้าผู้กระทำผิดถือศักดีนามากกว่า ๕ ไร่ขึ้นไป ก็เพิ่มจำนวนเบี้ยปรับขึ้นไปโดยลำดับ มีจำนวน บอกไว้ในกฎหมายกรมศักดิ์โดยพิศดาร จนถึงผู้กระทำผิดศักดีนาชั้นสูงสุด ๑๐,๐๐๐ ปรับละเมิดถึง ๖,๘๖๐,๐๐๐ เบี้ย ...

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญยสมิต. กฤษฎา บุญยสมิต. (๒๕๔๗). **กฎหมายตราสามดวง : การพิจารณาใหม่**. ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ ๒ ในโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : เพ็ญฟ้า
- คณะบรรณาธิการจัดทำสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. (๒๕๔๕). **“กฎหมายตราสามดวง” สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑ อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน .
- _____. (๒๕๔๗). **“จารีตนครบาล” สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๒ อักษร ข – จ. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน (๒๕๔๖). “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ : ที่มาและหลักการพื้นฐานของวัฒนธรรมกฎหมายไทย” **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : วันสองสังคมไทย”** วันที่ ๗-๘ มีนาคม ๒๕๔๖ โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” (ก.ย. ๒๕๔๕ - ส.ค. ๒๕๔๘) ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (๒๕๔๘). “คำอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตอบปัญหาพระยาอินทรมนตรี ศรีจันทกุมาร (Francis H. Giles)” **วารสารสมาคมประวัติศาสตร์** ปีที่ ๒๗ พุทธศักราช. ๒๕๔๘. หน้า ๑๙๘ - ๒๐๐.
- นัยนา เกิดวิชัย, พันตำรวจเอกหญิง. (๒๕๔๖). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพฯ : นิติชน.
- ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๑-๓**. (๒๕๒๙). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. (๒๕๒๖). **ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (แปล). (๒๕๒๙ - ๒๕๓๐). “คัมภีร์มัญชรศาสตร์ฉบับของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร. ปีที่ ๑๒ - ๑๓. หน้า
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (๒๕๓๕). “การกำหนดอายุของบทกฎหมายเฉพาะในบานแผนกของพระอัยการ ลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ด้วยการวิเคราะห์และตรวจสอบระบบศักราช และพระนามในบานแผนก.” **เอกสารการสัมมนาเรื่อง อยุธยา : มิติใหม่ทางการศึกษา**. สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ๑๓ - ๑๔ สิงหาคม ๒๕๓๕.
- แย้ม ประพัฒน์ทอง. น.อ.(พิเศษ) (แปล). (๒๕๒๙). **โลกที่ปกสาร**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง. (๒๕๑๓). **กฎหมายลิลิตแลกรมศักดิ์สำหรับกฎหมายราชบุรี เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- ร. แลงการ์ด. (๒๕๒๖). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๖). "จากไพร่ฟ้าสู่สามัญชน" **วารสารประวัติศาสตร์**. หน้า ๑ - ๓๒.

ศศิگانต์ คงศักดิ์. (๒๕๔๖). "หลักอินทภาษ" **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ "กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย"** วันที่ ๗ - ๘ มีนาคม ๒๕๔๖ โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร "กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก" (ก.ย. ๒๕๔๕ - ส.ค. ๒๕๔๘) ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศิลปากร, กรม. (๒๕๔๒). "พระนามพระเจ้าแผ่นดินครั้งกรุงศรีอยุธยา" **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

เสนีย์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (๒๕๑๐). **กฎหมายสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดงานอนุสรณ์อยุธยา.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (๒๕๔๓). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.